

Cieľ politiky 4 - Sociálnejšia a inkluzívnejšia Európa vykonávajúca Európsky pilier sociálnych práv

Špecifikácia identifikovaných výziev a východiskových údajov k očakávaným výsledkom v časti 2.1 Partnerskej dohody

Positívny vývoj situácie na Slovensku narušila pandémia ochorenia COVID-19 – trh práce¹ zaznamenal zvýšenie nezamestnanosti² a prehĺbenie regionálnych disparít³ a zraniteľné osoby sú ešte viac ohrozené chudobou a sociálnym vylúčením. Zatvorenie škôl⁴ a rýchly prechod na online vzdelávanie^{5,6,7} prehĺbili už identifikované nedostatky systému vzdelávania⁸, ktoré spolu so zdravotníctvom čelí dlhodobým negatívnym dopadom. Digitálna a zelená transformácia spoločnosti vyžaduje rozvoj potrebných zručností nielen pracujúcich, ale všetkých členov spoločnosti, vrátane detí a seniorov. vojna na Ukrajine stavia spoločnosť pred nové výzvy v dôsledku utečeneckej krízy.

Podporné opatrenia budú formulované v súlade s princípmi Európskeho piliera sociálnych práv, pričom sa zohľadnia tieto najzávažnejšie výzvy:

Adaptabilný a prístupný trh práce

- Pretrvávajú problémy v štruktúre nezamestnanosti^{9,10,11}

¹ Miera zamestnanosti osôb vo veku 20–64 rokov bola v roku 2021 na úrovni 75,5 %. Zdroj: ŠÚSR (VBD: Verejná báza dát)

² Podľa údajov Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny celkový počet uchádzačov o zamestnanie do roku 2020 dlhodobo klesal. Vo februári 2020 bolo o 5 tis. uchádzačov o zamestnanie menej ako vo februári 2019. Vplyvom pandémie však tento počet medzi februárom 2020 a 2021 narástol o vyše 65 tisíc na celkový počet vyše 234 tis. uchádzačov o zamestnanie. Vývoj počtu mladých uchádzačov o zamestnanie do 29 rokov mal do roku 2020 klesajúcu tendenciu. Medzi februárom 2019 a 2020 klesol počet uchádzačov o zamestnanie o vyše 900 a celkovo ich bolo evidovaných menej ako 40 tis. V rozmedzí februára 2020 až 2021 však tento počet stúpol o takmer 16 tis. Medzi februárom 2019 a 2020 počet dlhodobo nezamestnaných klesol o takmer 7,5 tis. V porovnaní počtu dlhodobo nezamestnaných medzi februárom 2020 a 2021 bol tento klesajúci trend narušený a práve naopak, počet dlhodobo nezamestnaných výrazne stúpol. Z hľadiska republikovej úrovne tento nárast predstavoval vyše 28 tis. osôb, pričom najväčší nárast bol zaznamenaný v Prešovskom (vyše 6 tis.) a Košickom kraji (vyše 5,5 tis.). Podiel nezamestnaných osôb s nízkym vzdelaním sa dlhodobo pohybuje okolo úrovne 30 % z celkového počtu nezamestnaných. Vo februári 2020 bol počet uchádzačov o zamestnanie so vzdelaním ISCED 0-2 celkom 56 tis., čo bolo o 3,5 tis. menej ako vo februári 2019. No vo februári 2021 tento počet vzrástol až na 69 tis. čo bol ročný nárast 13 tis. uchádzačov o zamestnanie.

³ Pri skúmaní údajov Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny v období medzi februárom 2020 a 2021 sú z regionálneho hľadiska dôsledky pandémie na pracovný trh zrejme prakticky vo všetkých regiónoch, najmä však v Prešovskom a Košickom kraji, kde počet uchádzačov o zamestnanie stúpol o vyše 10 tis. Najmenej stúpol počet uchádzačov o zamestnanie v Trenčianskom kraji, a to o vyše 6 tis.

⁴ Rozhodnutia a usmernenia týkajúce sa zatvárania škôl sú zverejnené na webovej stránke: <https://www.minedu.sk/rozhodnutia-a-usmernenia-v-case-covid-19/>

⁵ Hlavné zistenia z dotazníkového prieskumu v základných a stredných školách o priebehu dištančnej výučby v školskom roku 2019/2020. Zdroj: IVP MŠVVaŠ SR, <https://www.minedu.sk/data/att/20815.pdf>

⁶ V školskom roku 2020/2021 sa v čase pandemických opatrení takmer 50 % detí zo sociálne znevýhodneného prostredia / MRK (359 zo 720) nezúčastňovala výučby prezenčne alebo na diaľku, pretože materské školy neposkytovali žiadne formy vzdelávania. Zdroj: Vplyv pandemickej situácie na priebeh vzdelávania v materských školách v školskom roku 2020/2021, Štátna školská inšpekcia 2021, https://www.ssi.sk/wpcontent/uploads/2021/07/Dotaznik_priebeh_vzdelavania_MS_sprava_2020-2021.pdf

⁷ Podľa učiteľov druhého stupňa základných škôl sa 81 % detí zvyčajne zúčastňovalo na dištančnom vzdelávaní pravidelne, a takmer 10 % detí sa vôbec nezúčastňovalo dištančného vzdelávania. 84,5 % učiteľov uviedlo, že žiaci sa počas dištančného vzdelávania naučili menej učiva. Učitelia odhadujú, že žiaci sú v omeškani 2 mesiace v porovnaní s bežnou triedou. V dôsledku pandémie učitelia najčastejšie zažívali zhoršenie zdravia (46 %) a duševného zdravia (41 %). Zdroj: Správa z reprezentatívneho prieskumu o priebehu a dopade dištančnej výučby v školskom roku 2020/2021, Centrum vzdelávacích analýz 2021, <https://www.vzdelavacieanalyzy.sk/?p=271>

⁸ Podľa prepočtov vychádzajúcich z odhadov riaditeľov a odhadov triednych učiteľov sa do dištančného vzdelávania nezapojilo 52 000 žiakov základných a stredných škôl (7,5 % populácie žiakov). Takmer 128 000 žiakov (18,5 % všetkých žiakov) sa nevyučovalo online (väčšina z nich sa pravdepodobne vzdelávala prostredníctvom iných foriem dištančného vzdelávania, napríklad zasielaním vytlačených pracovných listov). Zdroj: Hlavné zistenia z dotazníkového prieskumu v základných a stredných školách o priebehu dištančnej výučby v školskom roku 2019/2020, IVP MŠVVaŠ SR, <https://www.minedu.sk/data/att/20815.pdf>

⁹ Podiel osôb z MRK (mužov a žien) vo veku 20 – 64 rokov, ktorí sú zamestnaní bol v roku 2018 na úrovni 20 % Zdroj: EU SILC MRK 2018. Podiel žien z MRK vo veku 20 – 64 rokov, ktoré sú zamestnané (miera zamestnanosti). Východisková hodnota: 12 % Cieľová hodnota: 41 % (EU SILC_MRK 2018)

¹⁰ Na konci roku 2021 predstavovala evidovaná miera nezamestnanosti 6,76%, pričom z regionálneho hľadiska bola najvyššia v Prešovskom kraji (10,75 %) a nižšia ako 4,5 % bola v Trnavskom, Trenčianskom a Bratislavskom kraji. Zdroj: databázy UPSVR, ŠÚ SR (VBD)

¹¹ Podiel dlhodobo nezamestnaných na celkovom počte uchádzačov o zamestnanie z dlhodobého hľadiska klesal. Zatiaľ čo v roku 2014 bol priemerný podiel dlhodobo nezamestnaných 54,83%, v roku 2020 bol priemerný podiel 32,17 %. V rokoch 2014 - 2016 klesol podiel dlhodobo nezamestnaných o 4,14 percentuálnych bodov na celkovom počte uchádzačov o zamestnanie, pričom tento podiel bol stále vyšší ako 50 %. Podiel nižší ako 50 % bol prvýkrát dosiahnutý v roku 2017 (47,79 %) s následným relatívne rýchlym klesajúcim trendom. V rokoch 2017 - 2020 tento podiel klesol o 15,62 percentuálnych bodov čo možno považovať za významný míľnik v zmysle znižovania podielu dlhodobo nezamestnaných uchádzačov o zamestnanie. V lete roku 2020 prvýkrát podiel dlhodobo nezamestnaných klesol pod 29 %. Dôsledky pandémie COVID-19 sa výrazne prejavili aj v prípade dlhodobo nezamestnaných osôb, kedy ich podiel v rokoch 2020 - 2021 výrazne stúpol o 10,81 percentuálnych bodov. Priemerný podiel v roku 2021 predstavoval 42,98 %, pričom koncom roku 2021 bol tento podiel vyšší ako 47 %.

- Chýba dôkladnejšia profilácia uchádzačov o zamestnanie (dlhodobo nezamestnaných, s nízkou kvalifikáciou, so zdravotným znevýhodnením a s ohľadom na regionálne rozdiely)
- Sektor sociálneho hospodárstva je zatiaľ nedostatočne rozvinutý, poskytuje pracovné príležitosti relatívne malému počtu znevýhodnených/zraniteľných osôb a nízku úroveň štruktúrne stabilnej zamestnanosti¹²
- Nízka účasť rodičov malých detí na trhu práce^{13,14,15}
- Nedostatočná spolupráca verejných a neverejných poskytovateľov služieb zamestnanosti, ako aj ich prepojenie so sociálnymi službami a elektronizácia
- Ohrozené sú takmer 2/3 pracovných miest automatizáciou a robotizáciou, meniaci sa trh práce si vyžaduje nové zručnosti, najmä digitálne, a to aj v prípade žiakov a študentov¹⁶

Kvalitné a inkluzívne vzdelávanie

- Deti zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP) zaznamenávajú takmer o polovicu nižšiu účasť na predprimárnom vzdelávaní (41 %) v porovnaní s ostatnými deťmi (75 %). Dosahujú horšie vzdelávacie výsledky, pričom dopad socioekonomického zázemia na výsledky žiakov je u nás výrazne vyšší ako v iných vyspelých krajinách (18 % oproti 12 %)
- Oproti ostatným žiakom majú žiaci zo SZP viac ako štvornásobne vyššiu mieru opakovania ročníka (13 % oproti 3 %) a takmer dvojnásobne viac z nich po ukončení povinnej školskej dochádzky nepokračuje ďalej vo vzdelávaní (11 % oproti 6 %)¹⁷
- Podiel rómskych detí vo veku 6 – 15 rokov navštevujúcich školu, v ktorej všetci ich spolužiaci sú Rómovia je 65 % (EU SILC_MRK 2020)
- Podiel žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia vzdelávaných v špeciálnych základných školách je 67% (september 2020; CVTI, Atlas rómskych komunit 2019, interná databáza ÚSVRK k spádovým školám). Žiaci zo sociálno-ekonomicky znevýhodneného prostredia, ktorým chýbajú prostriedky na prístup k podpore a zariadeniam, môžu byť vážne postihnutí krízou spôsobenou ochorením COVID-19, čoho výsledkom bude nárast nerovností vo vzdelávaní¹⁸
- Slovensko bude čeliť výzvam súvisiacim s prílevom detí štátnych príslušníkov tretích krajín, vrátane migrantov v súvislosti s vojnovým konfliktom na Ukrajine, z pohľadu ich začlenenia do vzdelávania
- Zamestnávateľia vidia najväčšie nedostatky v príprave absolventov pre prax^{19,20}; len približne polovica zamestnávateľov Košického samosprávneho kraja vyjadrila spokojnosť s kvalitou absolventov OVP a len

Cieľom je preto znížiť podiel dlhodobo nezamestnaných na celkovej počte evidovaných nezamestnaných na menej ako 30 % do roku 2030, čím by sa dosiahla nadväznosť na klesajúci trend, ktorý prebiehal do roku 2020 a nadviazať tak na znižovanie podielu a počtu dlhodobo nezamestnaných osôb na celkovej počte evidovaných nezamestnaných osôb. Zdroj: databázy UPSVR.

¹² Účastníci so zdravotným postihnutím patria k veľmi rizikovej skupine ľudí, ktorá veľmi citlivo reaguje na zmeny na trhu práce. V rokoch 2014 - 2021 tvorili nezamestnaní so zdravotným postihnutím priemerne 3,3 % - 3,9 % zo všetkých nezamestnaných, pričom tento podiel bol prakticky stabilný bez výrazných zmien. Cieľom je zníženie podielu osôb so zdravotným postihnutím na celkovej počte evidovaných nezamestnaných na menej ako 3 % do roku 2030. Zdroj: databázy UPSVR.

¹³ Miera zamestnanosti žien vo veku 20 až 24 rokov bola v roku 2020 na úrovni 29,4 %. Zdroj: Vymedzenie národných cieľov do roku 2030 v kontexte Akčného plánu na realizáciu Európskeho piliera sociálnych práv

¹⁴ V roku 2021 bola miera zamestnanosti mužov 62,7 % a miera zamestnanosti žien 52,3 %. Zdroj: ŠÚSR (VBD)

¹⁵ Kapacita v zariadeniach starostlivosti o deti do troch rokov veku dieťaťa bola k 31. 12. 2020 3 787 miest a služba sa poskytovala v 220 zariadeniach. Z toho bolo 180 neverejných a 40 verejných poskytovateľov sociálnych služieb. Počet nevybavených žiadostí o umiestnenie dieťaťa do zariadenia z kapacitných dôvodov bol v roku 2020 - 311 (219 nevybavených žiadostí bolo evidovaných u neverejných poskytovateľov a 92 u verejných poskytovateľov). Zdroj: Centrálny register poskytovateľov sociálnych služieb.

¹⁶ Podiel osôb s nízkou kvalifikáciou (ISCED 0-2) na celkovej počte evidovaných nezamestnaných sa dlhodobo pohybuje okolo úrovne 30 – 33 %. Najvyšší podiel osôb s nízkou kvalifikáciou bol v roku 2018 (priemerný ročný podiel predstavoval 33,51 %), čo bolo o 2,58 percentuálneho bodu viac ako v roku 2016. V rokoch 2018 - 2020 tento podiel klesol o 3,33 percentuálnych bodov a celkovo tak podiel osôb s nízkou kvalifikáciou bol za ostatné roky najnižší (30,18 %). V rokoch 2020 - 2021 tento podiel mierne vzrástol o 0,30 percentuálnych bodov. Priemerne tak podiel osôb s nízkou kvalifikáciou v roku 2021 predstavoval 30,48 %, pričom koncom roka bol tento podiel dokonca vyšší ako 31 %. Vzhľadom na dlhodobý trend a vzdelanostnú štruktúru nezamestnaných osôb je cieľom dosiahnuť zníženie podielu osôb s nízkou kvalifikáciou na celkovej počte evidovaných nezamestnaných na menej ako 30 % do roku 2030. Zdroj: databázy UPSVR.

¹⁷ Podiel Rómov vo veku 20 – 24 rokov s ukončeným vyšším stredným vzdelaním v členení podľa pohlavia. Východisková hodnota: 30 % muži, 21 % ženy. Zdroj: Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030 (EU SILC_MRK 2018)

¹⁸ Podiel nezapojených študentov bol najvyšší v školách s vysokým podielom žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP):

- Na základných školách, ktoré mali najvyšší podiel žiakov zo SZP, nebolo možné sa zapojiť pre takmer štvrtinu žiakov (23,8 %), v porovnaní s 3,1 % na školách so žiadnym alebo minimálnym podielom žiakov zo SZP
- Na stredných školách s najvyšším zastúpením študentov z SZP mali nezapojených 13,9 % študentov (2,9 % na stredných školách z najnižším podielom)
- Nadpriemerný podiel nezapojených študentov bol v krajoch Košice (12,7 %), Prešov (11,8 %) a Banská Bystrica (9,2 %):
- V týchto regiónoch sa vzdelávajú na školách dve tretiny celkového odhadovaného počtu nezapojených žiakov

Zdroj: Hlavné zistenia z dotazníkového prieskumu v základných a stredných školách o priebehu dištančnej výučby v školskom roku 2019/2020, IVP MŠVVaŠ SR, <https://www.minedu.sk/data/att/20815.pdf>

¹⁹ Východiskové údaje k zvyšovaniu digitálnych zručností; Zdroj: [Digitálne zručnosti na VŠ \(todarozum.sk\)](https://www.todarozum.sk/)

²⁰ Východiskové údaje sú súčasťou: Analýzy prepojenia absolventov stredných a vysokých škôl s potrebami trhu práce v kontexte financovania vzdelávania SR. Zdroj: https://www.ia.gov.sk/data/files/NP_CSD_II/Analzy/RUZ/RUZ_Analyza_Analyza_prepojenia_a_bsolventov_strednych_a_vysokych skol_s_potrebami_trhu_prace_v_kontexte_financovania_vzdelavania.pdf

necelá polovica zamestnávateľov vyjadrila spokojnosť s úrovňou špecifických technických zručností, ktoré SOŠ ponúkajú svojim absolventom (analýza Slovakia Catching-up Regions Initiative (CuRI II) Košice Self-governing Region, Towards Improved Vocational Education and Training in the Košice Self-governing Region: The Employers and Schools Perspectives, December 2021)

- Účasť učiteľov na ďalšom vzdelávaní je pod priemerom OECD (TALIS 2018) a učители považujú svoje pracovné podmienky za nevhodné (30 % podľa prieskumu SKÚ)²¹
- Učiteľská profesia nie je z strany učiteľov považovaná za spoločensky oceňovanú (len 4,5 % učiteľov považuje svoju profesiu za spoločensky oceňovanú, TALIS 2018)
- Nízka atraktivita učiteľského povolania prispieva k odlivu čerstvých absolventov pedagogických odborov a taktiež súčasných učiteľov do iných profesií (TALIS 2018)²²
- S prejavmi sociálno-patologických javov (nenávisťné prejavy, šikana, extrémizmus) sa v školskom roku 2019/2020 stretlo až 86,3 % škôl (CVTI SR)
- Dostupnosť, prístupnosť a adaptabilita vzdelávania je neuspokojivá, aj z hľadiska príležitostí na neformálne vzdelávanie, výchovu k zdravému životnému štýlu a športové aktivity.
- Významný modernizačný dlh a nedostatočná kvalita školskej infraštruktúry na všetkých stupňoch vzdelávania, ktorá limituje konkurencieschopnosť vzdelávacieho systému SR na medzinárodnej úrovni a spomaľuje adaptáciu pre potreby 21. storočia

Zručnosti pre lepšiu adaptabilitu a inklúziu

- Digitalizácia a dekarbonizácia majú podstatný dopad na hospodárstvo a pracovnú silu. Pandémia COVID-19 urýchlila štrukturálne zmeny a tempo zelenej a digitálnej transformácie
- Slabá finančná podpora pre vzdelávanie dospelých zo strany štátu. Chýba nástroj, ktorý by zjednotil podporu dospelých populácie na ďalšom vzdelávaní^{23,24}
- Rôzny prístup zamestnávateľov k poskytovaniu vzdelávania zamestnancom. Nižšia účasť zamestnancov MSP a SZČO na ďalšom vzdelávaní oproti zamestnancom väčších podnikov²⁵
- Chýba koncepcia rozvoja základných, životných zručností a kľúčových kompetencií, vrátane digitálnych zručností²⁶, čo znižuje potenciál pracovnej sily
- Dostupnosť kvalitných a inkluzívnych služieb v oblasti celoživotného poradenstva je nedostatočná, čo znižuje účasť dospelých na ďalšom vzdelávaní²⁷
- Neexistujúce kapacity centier excelentnosti odborného vzdelávania a prípravy a nadpodnikových vzdelávacích centier (v súčasnosti 0)
- Nízka dostupnosť vzdelávania a poradenstva pre dospelých²⁸, nedostatok záujmu a motivačných nástrojov na zvýšenie účasti²⁹ a podpory získavania kompetencií v oblasti ČŽV
- Absencia systému uznávania výsledkov neformálneho vzdelávania a neformálneho učenia sa³⁰

Záruka pre mladých

- Podiel žiakov s ukončenou povinnou školskou dochádzkou nepokračujúcich vo vzdelávaní je výrazne vyšší v sociálne znevýhodnených skupinách ako vo zvyšku populácie. V školskom roku 2017/18 takto ukončilo školskú dochádzku 10,6 % žiakov v systéme pomoci v hmotnej núdzi a 13,4 % žiakov z prostredia MRK a v celkovej populácii tejto vekovej skupiny to bolo 6,4 % žiakov.
- Ročne absolvuje kurz na dokončenie ZŠ menej ako tisíc osôb

²¹ Východiskové údaje sú súčasťou: *Výsledkov prieskumu zborovne realizovaným Slovenskou komorou učiteľov*: Zdroj: <https://sku.sk/wp-content/uploads/2021/04/Vysledky-prieskumu-zborovne.pdf>

²² Východisko: Analýza zistení o stave školstva na Slovensku, Zdroj: <https://analiza.todarozum.sk/docs/329245002ai0a/>

²³ Ako dôvody nízkej účasti sú najčastejšie uvádzané: organizácia vzdelávania (rozvrh), cena vzdelávania a rodinné dôvody. Zdroj: Eurostat [trng_aes_178]

²⁴ V roku 2021 bolo celkovo 2 712,7 tis. ekonomicky aktívnych ľudí. Zamestnaných bolo 2 560,6 tis. ľudí. Cieľom je podpora pre aspoň 4,5 % osôb z celkového počtu zamestnaných osôb v SR pri zmene alebo zvyšovaní zručností, s cieľom udržania/zlepšenia ich postavenia na trhu práce. Zdroj: ŠÚSR (VBD)

²⁵ Dospelí pracujúci v malých a stredných podnikoch (MSP) sa do vzdelávania dospelých zapájajú v menšej miere než zamestnanci veľkých podnikov. Iba päť ďalších krajín OECD uvádza nižšiu účasť zamestnancov MSP na vzdelávaní dospelých. Zdroj: OECD (Národná stratégia zručností Slovenská republika, Priorita 3, Príležitosť 3).

²⁶ Podľa údajov Eurostatu malo v roku 2019 v Slovenskej republike 54 % ľudí vo veku 16 – 74 rokov základné znalosti v oblasti digitálnych zručností. Zdroj: Eurostat [tepsr_sp410]

²⁷ V roku 2020 bolo celkovo 2 712,7 tis. ekonomicky aktívnych ľudí. Zdroj: ŠÚSR (VBD)

²⁸ Východiskový stav pre oblasť vzdelávania a odbornej prípravy dospelých vo vekovej skupine 25-64 rokov s nízkym vzdelaním vykazuje nulové počiatkové hodnoty. Uvedený stav môžu predstavovať štatisticky nezachytené pozorovania v zisťovaniach, prípadne hodnoty sú také nízke, že sa neuvádzajú s ohľadom na štatistické štandardy spracovania dát; Zdroj: Eurostat

²⁹ Vo všeobecnosti prevláda nízky záujem – ochota zúčastniť sa vzdelávania – až takmer 35 % osôb, ktoré sa vzdelávania dospelých zúčastnili, nemali záujem sa ho zúčastniť vo vyššej miere. Zdroj: Eurostat [trng_aes_175]

³⁰ Zdroj: Stratégia celoživotného vzdelávania a poradenstva na roky 2021-2030, <https://www.minedu.sk/data/att/22182.pdf>

- Neuplatňuje sa komplexný, individualizovaný a celostný prístup pri podpore mladých ľudí, najmä osôb v situácií NEET^{31,32} pri ich vstupe na trh práce³³ a v čase prechodu zo školy do zamestnania, založený na poznaní potrieb cieľovej skupiny³⁴

Aktívne začlenenie a dostupné služby

- Priemerná dĺžka života na Slovensku sa neustále zvyšuje zo 73,3 na 76,9 rokov v rokoch 2000 až 2020, ale naďalej patrí medzi najnižšie v EÚ a je takmer o štyri roky nižšia ako priemerom EÚ. V dôsledku COVID-19 sa stredná dĺžka života znížila takmer o rok medzi rokmi 2019 a 2020, čo je o niečo viac ako je priemer EÚ
- Neuspokojivé zabezpečenie prechodu z ústavnej na domácu a komunitnú starostlivosť,^{35,36,37} nedostatočný rozsah komunitných sociálnych služieb^{38,39}, ktoré nie sú dostupné najmä pre znevýhodnené skupiny vrátane MRK, starých ľudí a deti v rannom veku
- Vysoký podiel osôb ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením, vrátane detí aj v dôsledku dopadov pandémie COVID-19 na spoločnosť⁴⁰

³¹ Podiel mladých Rómov z MRK, ktorí nepracujú a nie sú súčasťou ďalšieho vzdelávania (NEET), je 68 % v porovnaní s celoslovenským priemerom 10,3 %. Najhoršia situácia je u mladých rómskych žien na Slovensku, z ktorých 76 % sa považuje za NEET v porovnaní s 52 % mladých rómskych mužov. Zdroj EU_SILC MRK 2018

³² Podiel žien z MRK vo veku 16 – 24 rokov, ktoré nie sú zamestnané a ani už nie sú vo vzdelávacom procese bol na úrovni 73 %. Zdroj: EU SILC MRK 2020, <https://www.romovia.vlada.gov.sk/narodne-projekty/narodny-projekt-monitorovanie-a-hodnotenie-inkluzivnych-politik-a-ich-dopad-na-marginalizovane-romske-komunity-2016-2022/zber-a-analyza-dat/?csrt=6455449925359257891>

³³ Miera osôb v situácií NEET bola v 4Q 2020 v Slovenskej republike na úrovni 15,1 % Zdroj: Eurostat [LFSI_NEET_Q_H]

³⁴ Celkový podiel osôb v situácií NEET na celkovej populácii vo veku 15-29 rokov - 15,2 %

Celkový podiel osôb v situácií NEET - mužov na celkovej populácii vo veku 15-29 rokov - 10,4 %

Celkový podiel osôb v situácií NEET - žien na celkovej populácii vo veku 15-29 rokov - 20,2 %

Celkový podiel osôb v situácií NEET so vzdelaním ISCED 0-2 zo všetkých NEET vo veku 15-29 rokov - 15,3 %

Celkový podiel osôb v situácií NEET mužov so vzdelaním ISCED 0-2 zo všetkých NEET vo veku 15-29 rokov - 14,2 %

Celkový podiel osôb v situácií NEET žien so vzdelaním ISCED 0-2 zo všetkých NEET vo veku 15-29 rokov - 16,5 % Zdroj: Eurostat (2020)

Cieľom je zníženie počtu mladých ľudí v situácii NEET na úroveň priemeru EÚ (9 %) do roku 2030. Zdroj: Eurostat (2020)

V roku 2014 predstavoval podiel mladých uchádzačov o zamestnanie do 30 rokov 30,57 % z celkového počtu uchádzačov o zamestnanie. V rokoch 2014 - 2018 klesol tento podiel o 6,35 percentuálnych bodov. Následne do roku 2020 došlo k stagnácii až miernemu nárastu podielu mladých. V roku 2020 tvorili mladí podiel 25,21 %. Do konca roka 2021 sa podiel mladých opätovne znížil a priemerne tvorili v roku 2021 23,52 %, čo bol pokles oproti roku 2020 o 1,69 percentuálneho bodu. V druhom polroku 2021 podiel mladých pravidelne klesal a na konci roku tvorili 22,35 % zo všetkých uchádzačov o zamestnanie.

Cieľom je zníženie podielu mladých nezamestnaných do 30 rokov na celkovom počte nezamestnaných ľudí na menej ako 20% do roku 2030. Zdroj: databázy UPSVR.

Podiel dlhodobo nezamestnaných uchádzačov o zamestnanie do 29 rokov z celkového počtu uchádzačov o zamestnanie do 29 rokov z dlhodobého hľadiska klesal. Zatiaľ čo v roku 2014 tvorili podiel 37,02 %, v roku 2019 to bolo 17,60 %. V priebehu piatich rokov tak došlo k poklesu o 19,42 percentuálnych bodov. Následne však aj v dôsledku pandémie COVID-19 podiel dlhodobo nezamestnaných mladých začal stúpať. V roku 2020 tvorili 21,32 % a v roku 2021 dokonca 31,41%, čo od roku 2019 predstavovalo nárast o 13,81 percentuálnych bodov. Preto je cieľom zníženie podielu dlhodobo nezamestnaných mladých ľudí do 29 rokov na celkovom počte nezamestnaných mladých ľudí do 29 rokov na menej ako 20 % do roku 2030 a nadviazať na klesajúci trend, ktorý prebiehal do roku 2019. Zdroj: databázy UPSVR.

Podiel mladých ľudí do 29 rokov s nízkou kvalifikáciou na celkovom počte nezamestnaných mladých ľudí do 29 rokov sa dlhodobo pohybuje na úrovni vyše 30 %. Najvyšší podiel bol v roku 2014, kedy tvorili 52,25 % z celkového počtu nezamestnaných mladých ľudí do 29 rokov. Najnižší podiel tvorili následne v roku 2015 (30,53 %), čo bol významný pokles o 21,72 percentuálnych bodov. Od roku 2016 však tvoria podiel vyšší ako 31 %, pričom v roku 2021 bol tento podiel 34,42 %. Cieľom je zníženie podielu mladých ľudí do 30 rokov s nízkou kvalifikáciou na celkovom počte nezamestnaných mladých ľudí do 29 rokov na menej ako 30 % do roku 2030. Zdroj: databázy UPSVR.

V kategórii mladých uchádzačov o zamestnanie do 29 rokov v roku 2021 tvorili ženy 46,41% zo všetkých mladých UoZ do 29 rokov. Dlhodobo nezamestnané ženy tvorili 50,05 % a ženy s nízkym vzdelaním 46,41 %. Cieľom je zabezpečiť, aby nevznikal výrazný rozdiel (viac ako 5 %) v nezamestnanosti mladých žien a mužov v neprospech žien. Zdroj: databázy UPSVR.

³⁵ Jedným z najvýznamnejších prvkov v procese prechodu z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť je 10 spoločných zásad pre transformáciu a deinštitucionalizáciu: rešpektovanie práv používateľov a ich zapojenie do rozhodovacích procesov, prevencia inštitucionalizácie, vytvorenie komunitných služieb, zatvorenie inštitúcií, obmedzenie investícií do existujúcich inštitúcií, rozvoj ľudských zdrojov, efektívne využívanie zdrojov, hodnotenie a kontrola kvality, holistický prístup a nepretržité zvyšovanie informovanosti. Zdroj: Správa expertnej skupiny ad hoc o transformácii inštitucionálnej starostlivosti na komunitnú starostlivosť.

³⁶ K 31.12.2020 bolo v centrách pre deti a rodiny (s programom) umiestnených na základe rozhodnutia súdu 4 496 detí, pričom počet detí s nariadenou ústavou starostlivosťou bol 3 035, čo predstavovalo 67,5 % - ný podiel detí umiestnených v centrách na základe rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej starostlivosti z celkového počtu umiestnených detí na súdne rozhodnutia. Zdroj: UPSVR

³⁷ V roku 2020 bolo deinštitucionalizovaných 66,44 % aktuálnych kapacít samostatne usporiadaných skupín v centrách s programom z celkovej kapacity samostatne usporiadaných skupín v centrách s programom. Zdroj: Ročný výkaz o poskytovaní starostlivosti a výchovy deťom v centre pre deti a rodiny (V/A(MPSVR SR)05-01)

³⁸ V oblasti podpory dostupnosti kvalitných sociálnych služieb na komunitnej úrovni bolo v programovom období 2014 – 2020 podporených 580 odborných kapacít a 3 790 osôb odkázaných na pomoc inej osoby.

³⁹ V súčasnosti je v rámci dvoch Výziev IROP-PO2-SC2011-2017-17 – DI zariadení a IROP – PO2-SC211-2018-27 – nové služby na komunitnej úrovni - riadne ukončený 1 projekt – 1 kompletne zdejnsitucionalizované zariadenie. Do konca programového obdobia sa počíta so sfinalizovaním všetkých 73 projektov (DI+nové služby na komunitnej úrovni).

⁴⁰ Vychádzajúc z najaktuálnejších údajov EU SILC 2020 bol oproti východiskovému zdroju EU SILC 2019 zaznamenaný, pokles počtu osôb v riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia oproti údajom za EU SILC 2019 o 54 479. To znamená, že miera rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia sa znížila na 13,8 % (pokles o 1,1 p. b.). Počet osôb v riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia bol v roku 2020 na úrovni 744 tisíc. Zdroj: EU SILC 2020. Miera úmrtnosti na ochorenie COVID-19 bola ku koncu júna 2021 približne o 80 % vyššia v porovnaní s priemerom EÚ. Zdroj: EUROSTAT. V prípade chudoby detí medziročne miera rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia výrazne poklesla o 3 p. b., t. j. o

- Absentujúci koncept prepojenej dlhodobej (sociálno-zdravotnej) starostlivosti, vrátane posudkovej činnosti, ako aj optimálnej siete zariadení poskytujúcich dlhodobú starostlivosť⁴¹
- Nedostatočný prístup k integrovanej zdravotnej starostlivosti, nízka účasť obyvateľstva na preventívnych programoch a skriningových programoch^{42,43}
- Slabá dostupnosť zdravotnej starostlivosti pre najviac znevýhodnené skupiny obyvateľstva⁴⁴
- Chýbajúci personál v oblasti zdravotných a sociálnych služieb, potreba zatriktívnenia povolania v týchto oblastiach^{45,46}
- Absencia dostupného bývania⁴⁷
- Nedostatok účinnej ochrany znevýhodnených skupín pred diskrimináciou a nerovnakým zaobchádzaním^{48,49}
- Nedostatočné využitie potenciálu a slabá obnova kultúrneho dedičstva umožňujúca rozvoj poskytovaných kultúrnych služieb pre miestne komunity a pre udržateľný cestovný ruch⁵⁰

Aktívne začlenenie rómskych komunít

- Pretrvávajúca nepriaznivá sociálno-ekonomická situácia v obciach s prítomnosťou MRK a chýbajúci komplexný mechanizmus podpory pre tieto cieľové skupiny⁵¹
- Nedostatočný prístup k základnej infraštruktúre, technickej a občianskej vybavenosti, k základným službám, sociálnym službám, službám zamestnanosti a zdravotnej starostlivosti v lokalitách MRK v porovnaní s ostatnou populáciou⁵²

27 404 detí. Pomer detí v riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia v rámci celkovej populácie tvorí cca 27 %. Počet detí v riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia bol v roku 2020 na úrovni 183 tisíc. Zdroj: EU SILC 2020.

⁴¹ Jednou z odpovedí na potrebu koordinovaného prístupu pri poskytovaní podpory týmto osobám je systém dlhodobej sociálno-zdravotnej starostlivosti, ktorý v Slovenskej republike absentuje. Dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť je poskytovaná v rôznych formách v oboch menovaných podsystémoch - sociálnom a zdravotnom, ale absentuje integrovaný model starostlivosti. V súčasnosti tvoria zdravotná a sociálna starostlivosť dva separátne systémy s minimálnym vzájomným prepojením, tak v oblasti legislatívy, ako aj v oblasti priamej koordinácie. Zdroj: Stratégia dlhodobej starostlivosti v Slovenskej republike 2021

⁴² Pandémia Covid-19 sťažila prístup k zdravotnej starostlivosti u viac ako 23 % obyvateľstva. Značnému počtu úmrtí je možné predísť prostredníctvom lepšej prevencie a starostlivosti. V roku 2018 patrila na Slovensku miera úmrtnosti na príčiny, ktorým sa dalo predísť, medzi najvyššie vo všetkých krajinách EÚ. Štandardizovaná miera úmrtnosti na 100.000 obyvateľov v roku 2018 bola na Slovensku 241 (oproti EÚ27 - 160) pre odvrátiteľné úmrtia a 165 vs. 92 (EÚ27) pre liečiteľné úmrtia. Odvrátiteľná úmrtnosť je vymedzená ako smrť, ktorej sa dalo predísť najmä zásahmi verejného zdravotníctva a primárnej prevencie a liečiteľná úmrtnosť je vymedzená ako smrť, ktorej sa dalo predísť najmä zásahmi zdravotnej starostlivosti vrátane skriningu a liečby. Zdroj: EUROSTAT

⁴³ Pravidelné preventívne prehliadky dokážu odhaliť približne 40 až 50 percent všetkých ochorení - kardiovaskulárnych, onkologických alebo iných odvrátiteľných diagnóz. Miera účasti pacientov na preventívnych prehliadkach vrátane skriningu je však na Slovensku stále veľmi nízka, podľa údajov z poisťovní je to len 27% obyvateľstva, dokonca počas pandémie covid-19 tento záujem o preventívu ešte klesol. U 5-6% žien je diagnostikovaná rakovina prsníka v pokročilom štádiu a priemerne až 300 žien ročne zmrie úplne zbytočne, pretože pravidelne neabsolvovali skriningové mamografické vyšetrenie, ktoré je schopné odhaliť toto ochorenie včas.

⁴⁴ Príčinou neliečenia je zvyčajne najmä spoločenská stigma a slabá dostupnosť zdravotnej starostlivosti. Ľudia často nevyhľadajú pomoc aj kvôli slabej dostupnosti služieb (či už ide o časovú, cenovú alebo regionálnu dostupnosť). Napríklad k cenovej dostupnosti - hotovostné platby predstavovali 19,2 % výdavkov na zdravotníctvo na Slovensku v roku 2019 (priemer EÚ 15,4 %). Približne 20 % nahlásených vlastných nenaplnených potrieb v oblasti lekárskej starostlivosti bolo z finančných dôvodov, čo naznačuje, že vplyv hotovostných výdavkov na cenovú dostupnosť môže byť menší, ako sa očakávalo, hoci tento problém môže byť výraznejší u ľudí v nižších príjmových skupinách. Zdroj: State of Health in the EU 2021

⁴⁵ Podľa NCZI je hustota lekárov na Slovensku dlhodobo pod priemerom EÚ, avšak rozdiely v hustote máme aj regionálne (napr. zatiaľ čo napr. v Bratislave je na 1000 pacientov 6,4 lekára na 1 000 obyvateľov, v ostatných regiónoch sa hustota pohybovala od 2,7 lekára do 3,9 lekára na 1 000 obyvateľov. Hustota lekárov a najmä zdravotných sestier, je pod priemerom EÚ (5,7 zdravotnej sestry na 1 000 obyvateľov v porovnaní s 8,4 zdravotnej sestry), pričom obavy vyvoláva starnúca pracovná sila a očakávaný odchod do dôchodku, emigrácia značného počtu lekárov a nízky počet absolventov odboru ošetrovateľstvo. Obmedzené kapacity pracovných síl v zdravotníctve mohli mať nepriaznivý vplyv na schopnosť Slovenska riešiť nárast počtu hospitalizácií na ochorenie COVID-19. Miera úmrtnosti na ochorenie COVID-19 bola ku koncu júna 2021 približne o 80 % vyššia v porovnaní s priemerom EÚ. Zdroj: EUROSTAT

⁴⁶ Podpora účasti na odbornej príprave v oblasti sociálneho začlenenia nebola v minulom PO realizovaná. Podporená bola len tvorba metodiky a pilotného zavedenia z REACT-EU.

⁴⁷ V programovom období 2014 – 2020 neboli podporené aktivity zamerané na dostupné bývanie.

⁴⁸ V programovom období 2014 – 2020 neboli priamo podporované služby krízovej intervencie.

⁴⁹ V programovom období 2014 – 2020 bolo podporených 1500 odborných kapacít zabezpečujúcich dostupnosť personalizovaného poradenstva pre osoby zažívajúce násilie, vylúčené z bývania alebo ohrozené chudobou a sociálnym vylúčením, vrátane migrantov, s cieľom posilniť kompetencie jednotlivcov riešiť svoje životné potreby.

⁵⁰ Na Slovensku máme spolu takmer 10-tisíc nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok, ktoré pozostávajú zo 16-tisíc objektov. Proces obnovy tohto kultúrneho dedičstva je nedostatočný, až 25 % objektov je v narušenom alebo dezolátnom stave. Podľa záverečnej správy Revízie výdavkov na kultúru predstavuje investičný dlh v oblasti obnovy pamiatkového fondu až 5,4 mld. eur. Zdroj : https://www.culture.gov.sk/wpcontent/uploads/2020/10/Revizia_vydavkov_na_kulturu_-_zaverecna_sprava_compressed.pdf

Národné kultúrne pamiatky vo vlastníctve štátu sú často sídlami významných kultúrnych inštitúcií, ktoré po obnove môžu zvýšiť kvalitu poskytovaných kultúrnych služieb, čo má pozitívny dopad na samotné komunity, aj pre udržateľný cestovný ruch, s potenciálom vzniku nových pracovných miest počas ich obnovy aj po obnove v oblasti gastronomického sektora a iných služieb spojených s turistickým ruchom.

⁵¹ V roku 2019 počet osídlení s MRK, v ktorých sa všetky obydlia nachádzajú na vysporiadaných pozemkoch bol na úrovni 455. Zdroj: Atlas rómskych komunít 2019, <https://www.romovia.vlada.gov.sk/atlas-romskych-komunit/atlas-romskych-komunit-2019/>

⁵² Podľa výberového reprezentatívneho výskumu EU SILC MRK bol v roku 2020 podiel Rómov bez pripojenia na pitnú vodu priamo v príbytku na úrovni 29 %. <https://www.romovia.vlada.gov.sk/narodne-projekty/narodny-projekt-monitorovanie-a-hodnotenie-inkluzivnych-politik-a->

- Absencia dostupného bývania⁵³
- Absentujúca účinná ochrana znevýhodnených skupín pred diskrimináciou a nerovným zaobchádzaním⁵⁴;
- Nedostatok administratívnych kapacít a finančnej podpory pre rómske a prorómske mimovládne organizácie na regionálnej úrovni⁵⁵
- Potreba udržania a rozvíjania systému monitorovania a hodnotenia inkluzívnych politík z dôvodu ich lepšieho zacielenia
- Nedostatočné začlenenie rómskych žien do života v spoločnosti a na trhu práce
- Nedostatočná úroveň odpadového hospodárstva a nakladania s odpadmi⁵⁶
- Chýbajúca cestná infraštruktúra vedúca do osídlení a v osídlení⁵⁷

Sociálne inovácie a experimenty

Absentujúci systém podpory a implementácie inovatívnych prístupov a ich zavedenia do praxe⁵⁸

Potravinová a materiálna deprivácia

- Nepostačujúci rozsah sociálnych intervencií pri odstraňovaní najhorších foriem chudoby, materiálnej deprivácie a sociálneho vylúčenia⁵⁹
- Nepripravenosť na krízové humanitárne situácie lokálneho, národného či svetového charakteru a to vrátane materiálnej pomoci a nemateriálnej asistencie

[ich-dopad-na-marginalizovane-romske-komunity-2016-2022/zber-a-analyza-dat/?csrt=6455449925359257891](https://www.romovia.vlada.gov.sk/atlas-romskych-komunit/atlas-romskych-komunit-2019/). Zároveň podľa Atlasu rómskych komunít 2019 bol podiel osídlení s prítomnosťou MRK s vybudovanou komplexnou občianskou a technickou infraštruktúrou (verejný vodovod, kanalizácia odpadových vôd, elektrická sieť, prístupové cesty) až do osídlenia na celkovom počte osídlení na úrovni 34 %. <https://www.romovia.vlada.gov.sk/atlas-romskych-komunit/atlas-romskych-komunit-2019/> Zdroj: EU SILC MRK 2020 a Atlas rómskych komunít 2019

⁵³ Východisková hodnota podielu domácností z MRK, ktoré sa v rámci programov podporených z verejných zdrojov presťahovali z nevyhovujúceho bývania do nájomného bývania bola určená na 0 v roku 2021. Hodnota indikátora v ďalšom období bude počítaná ako podiel domácností, ktoré sa v rámci programov podporených z verejných zdrojov presťahovali do nájomného bývania, z počtu domácností žijúcich v nevyhovujúcom bývaní. Zdroj: EU SILC_MRK

⁵⁴ Podiel obyvateľov Slovenska, ktorí by nechceli mať za suseda Róma bol v roku 2030 54 %. Zdroj: Fundamental Rights Survey 2019, <https://fra.europa.eu/en/publication/2019/fundamental-rights-report-2019>

⁵⁵ Počet rómskych a prorómskych organizácií občianskej spoločnosti, ktorí sa podieľali (návrhmi, autorstvom, spoluautorstvom) na tvorbe rezortných národných politík s dopadom na inklúziu Rómov bol v roku 2021 na úrovni 5

⁵⁶ Podiel osídlení s MRK, v ktorých je zabezpečený pravidelný odvoz komunálneho odpadu, z celkového počtu osídlení s MRK bol na úrovni 84 %. Zdroj: Atlas rómskych komunít 2019, <https://www.romovia.vlada.gov.sk/atlas-romskych-komunit/atlas-romskych-komunit-2019/>

⁵⁷ Podiel osídlení s MRK bez spevnenej prístupovej cesty bol na úrovni 4,2 %. Zdroj: Atlas rómskych komunít 2019, <https://www.romovia.vlada.gov.sk/atlas-romskych-komunit/atlas-romskych-komunit-2019/>

⁵⁸ Východiská v oblasti sociálnych inovácií sú bližšie uvedené v Záverečnej hodnotiacej správe: *Doterajšie skúsenosti s podporou inovatívnych aktivít a návrhy na systémovú podporu inovácií z ESF+ Ad hoc hodnotenie*, Zdroj: [systemova-podpora-inovacii-z-esf.pdf \(mpsvr.sk\)](https://www.mpsvr.sk/systemova-podpora-inovacii-z-esf.pdf)

⁵⁹ Vysvetlenie východiskového stavu poskytovania potravinovej pomoci pre deti. Dotácia na podporu výchovy k stravovacím návykom dieťaťa (dotácia na stravu) v zmysle zákona č. 544/2010 Z. z. o dotáciách v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (zákon o dotáciách) sa poskytuje už od roku 2004. Do 31. decembra 2018 bola dotácia na stravu zacielená na podporu detí z domácností, ktorým sa poskytovala pomoc v hmotnej núdzi alebo ktoré boli z rodín, ktorých príjem bol pod úrovňou súm životného minima. V prípade, že školu navštevovalo viac ako 50 % detí z domácností, ktorým sa poskytovala pomoc v hmotnej núdzi, bolo možné dotáciu na stravu poskytovať všetkým deťom, ktoré navštevovali túto MŠ alebo ZŠ a odobrali obed. Od 1. januára 2019 do 31. júla 2021 bolo možné v zmysle novely zákona o dotáciách poskytovať dotáciu na stravu plošne na každé dieťa plniace si povinnú školskú dochádzku na ZŠ (od 1.9.2019 – posunutá účinnosť) a na každé dieťa navštevujúce posledný ročník MŠ. Zároveň bolo možné naďalej poskytovať dotáciu na stravu aj na dieťa od 3 rokov veku (resp. 2 rokov veku) do začatia navštevovania posledného ročníka MŠ, ak bolo z domácností, ktorej sa poskytovala pomoc v hmotnej núdzi alebo bolo z rodiny, ktorej príjem bol pod úrovňou súm životného minima.

- od 1. augusta 2021 v nadväznosti na zavedenie poskytovania zvýšeného daňového bonusu na dieťa od 6 do 15 rokov veku nadobudla účinnosť novela zákona o dotáciách, ktorou došlo k ukončeniu plošného poskytovania dotácie na stravu a úprave podmienok poskytovania dotácie na stravu na každé dieťa, ktoré navštevuje MŠ alebo ZŠ a v MŠ alebo v ZŠ je najmenej 50 % detí z domácností, ktorým sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi,
- dieťa, ktoré navštevuje MŠ alebo ZŠ a žije v domácnosti, ktorej sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi alebo ktorej príjem je najviac vo výške životného minima,
- dieťa, ktoré navštevuje posledný ročník MŠ alebo ZŠ a žije v domácnosti, v ktorej si ani jeden člen domácnosti neuplatnil na toto dieťa nárok na sumu daňového zvýhodnenia na vyživované dieťa, ktoré dovŕšilo šesť rokov veku a nedovŕšilo 15 rokov veku, žijúce s ním v domácnosti.

Deti z domácností, ktorým sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi alebo ktorých príjem je pod životným minimom - rodiny najviac ohrozené dôsledkami chudoby, majú povolený súbeh poskytovania dotácie na stravu a zvýšeného daňového bonusu súčasne.